

Üresség, festmények 2006–2016, Molnár Sándor festőművész kiállítása,
Pesti Vigadó, 2016. október 3. – 2017. január 8.

Sulyok Miklós

Mi adhatja Molnár Sándor művészetének aktualitását? *Na de kit érdekel ez a kérdés?* – hallom máris a Mester hangját. Igen, magam is pusztán provokációnak szánom a fölvetést: lehet aktuális Molnár festészete? Természetesen nem lehet, amennyiben a világforgatag felszíni eseményeire, múlandóságára és változásaira gondolunk. Ha azonban a mélyben húzódó örök kérdések érdekelnek bennünket, semmi sem frissebb és előbb, mint ez a piktúra.

Mintha kívül állna az időn, de valójában nem áll kívül az időn, csak éppen a hétköznapiak nem érintik meg. Mert nem az egyéni és kollektív tudat napi eseményei érdeklik, hanem a kollektív tudatalatti világa, az „absztrakt és egyetemes igazság”, amelynek *A festészet tanítása* című könyvében külön fejezet szentel. Mert olyan, tisztán szellemi jellegű festészet létrehozása volt mindig is a célja, amely az illúzióktól megszabadított valóságot képes megvalósítani a művészetben, ha szabad ezzel a tautológiával élnem.

Molnár, Hamvas Béla tanítványaként, a metafizikai tradicionalizmus filozófiájának tanulmányozása során jutott el festőjógának nevezett élet- és festői programja megfogalmazásához az 1960-as években. Ebben a koncepcióban a föld-, a víz-, a tűz- és a kristály-képek fokozatait a levegő-képek követik, végső állomásként, a halál előtti végső önküresítés fázisában – erről szól ez a kiállítás. A telített ürességként értelmezett lelki, és továbblépve: szellemi „üresség” azonban nem tartalom nélküliséget jelent, hanem művészi gazdagságot és transzcendens festői élményt. Ahogyan Lajta Gábor, kurátortársam ennek a kiállításnak a létrehozásában, írta a Mester

hetvenötödik születésnapja alkalmából: *„Nem láttam még a molnárinál kidolgozottabb ürességet. Paradoxon, de igaz: ebben az ürességben minden a helyén van, mintha forma lenne, holott csak a forma emléke, vagy még az sem (a tükör összetörése) – fény, fénysugárzás, robbanás, áttűnés, visszatekintés a tükröződés nélkülire.”*

A színes üres képek után, amelyeket a Budapest Galériában mutattunk be éppen tíz esztendővel ezelőtt, most a tiszta fény megfestésének paradox feladatával foglalkozó, fehérnek szánt, valójában varázslatosan színes festményeket látjuk. De hogyan is jeleníthető meg a tiszta fény bármiféle pigment segítségével? Az itt kiállított képek a napnál világosabban mutatják: utalásként, rámutatással, nem megjelenítéssel. Olyan valóságként, amit nem testi, hanem lelki szemünk lát. Hamvas Béla nevezte „imaginatív művész”-nek a modern művészet alapaxiómájának megfelelően dolgozó művészt, akinél a reprodukáló és passzív nézést a produktív, teremtő látás váltotta fel”¹ Ezek a képek teremtő látás gyümölcsei, amelyek a nézőt is teremtő látásra hívják. Ezt a képfajtát, a modern absztrakt festészet új fejleményének tartotta Hamvas Béla és Kemény Katalin.

Fontos, hogy ezek az üres és fehér képek mégsem sorolhatók a monokróm festészet körébe, mert, amint maga Molnár rámutat, személyes imagináción alapulnak, és nem személytelenek, miként az úgynevezett monokróm festészet nagyobbik része.

Molnár életműve a magyar absztrakt festészet egyik kiemelkedő teljesítménye, méltó társa Gyarmathy Tihamér, Hortobágyi Endre, Lossonczy Tamás, Martyn Ferenc, Molnár László és Veszelszky Béla életművének.

Molnár festészete a keleti művészet és filozófia legközvetlenebb hatását mutatja a XX. századi magyar képzőművészetben, s ez annál is inkább

figyelemre méltó, mert nem formai, hanem valóságos szellemi hatásról beszélhetünk. Nem valamiféle orientalizálásról van itt szó, hanem a Hamvas Béla művészetének és filozófiáján keresztül érkező keleti hatások teljesen eredeti feldolgozásáról. Ezt egyébként éppen Buji Ferenc mutatta ki különleges elemző erővel kiállításunk katalógusában, és két évvel ezelőtt az Új Forrás 2014/5. számában. Ugyanakkor a világ szellemi örökségének, beleértve az ókori kultúrák, a kereszténység, az európai filozófia tanulságait Hamvas nyomán olyan széles merítéssel dolgozta föl Molnár, hogy az párját ritkítja a magyar képzőművészek között. A legkülönösebb talán az, hogy mindez nem terhelte meg művészetét, az tökéletesen friss, intuitív és kreatív maradt. Életműve mindvégig belső út maradt, külső megfelelés sohasem térítette le róla.

Művészetének belső erejét az adja, hogy számára élet és művészet egy. Festészetét csak élete megoldása árán tudja megoldani, és viszont, életét csak festészetével tudja megvalósítani. Élet és művészet viszonya a modern művészet egyik alapkérdése, ami a valóság mibenlétének problémáját is fölveti. Élet és művészet csak akkor lehet egy, ha egyikük sem pusztán önmagára vonatkozik, az élet nem pusztán a földi javak megszerzéséből áll, a művészet pedig nem külsődleges esztétizálásként működik, hanem mindkettő egy magasabb valóságból nyeri értelmét.

„Amiben Közép-Európa művészete a legerősebb, az az élet tragikus voltának felismerése, a katarzis átélése és megjelenítése.” – írja Molnár *A festészet tanítása* című könyvében². Korábbi korszakaiban, különösen a víz és a tűz-korszakban a szenvedés elvont megjelenítése éltette képeit, most a megtisztulás, elengedés, megnyugvás hatja át ezeket a festményeket.

Hamvas Béla és Kemény Katalin írják *Forradalom a művészetben* című könyvükben, hogy *„A magyar festészet sokkal inkább a Kandinszkij-Chagall-*

Klee-vonalhoz tartozik, mint a franciához [Manet–Cézanne–Picasso] mert nálunk a 'tremendum' megalkotásáról van szó, sokkal inkább, mint a jelenkortudat megalkotásáról.”³ Ez a tremendum, a megborzongató, a magasabb hatalom Molnár festészetének is mindvégig jellemzője volt és maradt.

Molnár a XX. századi absztrakt festészet spirituális vonulatának szinte egyetlen magyar képviselője. A XX. század elején Kandinszkij és Malevics voltak azok, akik a modern absztrakt festészet spirituális irányzatát kezdeményezték. Mert ugyan túl kívántak lépni a XIX. századi akadémikus historizmus kiüresedett képzőművészetén, de nem tagadták a magasabb rendű szellemi valóság létét, még ha nem is nevezték Istennek a kereszténység értelmében. A XX. században azután a teljes ateizmus került túlsúlyba az avantgarde művészetben, de a század más irányzataiban mindig is tovább élt a transzcendencia irányában tájékozódó szemlélet.

Kiállításunk a nyolcvan éves festőt ünnepli. Jelen életszakaszát ő maga így határozza meg: felkészülés a halálra.

Micsoda lelki és szellemi erő kell ahhoz, hogy az ember végigcsinálja életét ezzel a rendszeres munkával, a festőjoga szakaszainak öt évtizedes végigdolgozásával! Micsoda tudatosság, ha a halálra készülést művekben ki tudja fejezni egy művész! „A teli kelyhet szépen üríteni ki, ugyan kinek sikerülne ez?” – kérdi a pszichológus Jung. Az ember saját magához való hűsége, a kapott talentum okos forгатása, Molnár Sándorról elmondhatjuk, hogy szépen üríti ki az élet kelyhét. De úgy látom, ebben a kehelyben van még bor, amit a Teremtő tartogat számára újabb áldomásokra.

¹ Hamvas Béla, Kemény Katalin, Forradalom a művészetben, Pannónia Könyvek, Pécs, 1989, 35.

² Molnár Sándor, A festészet tanítása, Magyar Képzőművészeti Egyetem, Semmelweis Kiadó, 2007, 95.

³ Hamvas Béla, Kemény Katalin, Forradalom a művészetben, Pannónia Könyvek, Pécs, 1989, 33.